

Л.Г. Шморгун

Головний редактор журналу "Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку", доктор економічних наук, професор, академік Української академії наук, м. Київ

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА: ЯКОЮ ВОНА Є В УКРАЇНІ?

У статті представлено аналіз динаміки інвестиційних вкладень в основний капітал, що є одним із найважливіших факторів зростання виробництва. Обґрунтовано, що зростаючою є економіка, у якій валові інвестиції в основний капітал перевищують амортизацію. Наведено показники норми валових інвестицій та індекси фізичного обсягу ВВП за 2001—2011 рр., що свідчать про низькі темпи зростання української економіки. Зроблено ряд пропозицій щодо покращення інвестиційної політики в Україні.

***Ключові слова:** інвестиційна політика, основний капітал, амортизація, валові інвестиції, валовий внутрішній продукт, темпи зростання, індекс інвестиційної активності.*

Актуальність теми. Інвестиції як грошові вкладення на збільшення основних засобів — один із найважливіших факторів зростання виробництва. Тому аналіз сучасного стану інвестиційних вкладень в основний капітал як відображення інвестиційної політики державних органів і підприємців є актуальною проблемою економічних досліджень.

Огляд літературних джерел. В економічній літературі інвестиційну політику розглядають як сукупність заходів, які проводить держава і підприємства, встановлюючи обсяги і структуру інвестицій, визначаючи напрями їх використання, джерела одержання з урахуванням необхідності оновлення основних засобів і підвищення їх технологічного рівня [1, с. 273]. Згідно з цим визначенням, існує не одна, а дві інвестиційні політики: державних органів і власників підприємств, цілі яких можуть бути різними. Більшу частину інвестицій в основний капітал здійснюють приватні підприємства, і вони вирішують, скільки коштів зі своїх доходів спрямовувати на збільшення та удосконалення засобів виробництва, а скільки заховати в банках офшорних зон. Інвестиційна політика є складовою державної економічної політики разом із податковою, фінансово-кредитною, ціновою та іншими видами економічної

політики. Канадський вчений Пол Леслі, відомий своїми працями у сфері державної політики, визначає державну політику як “напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв’язання певної проблеми або сукупності взаємопов’язаних проблем” [2, с. 22]. Отже, бездіяльність державних органів і власників підприємств щодо проблем інвестування економіки також можна трактувати як різновид державної інвестиційної політики.

Головне значення у загальних інвестиціях належить інвестиціям у основний капітал. В економічній літературі цей вид інвестицій розглядають як валові інвестиції, що складаються з двох компонентів: суми амортизаційних відрахувань і чистих інвестицій. Від співвідношення цих компонентів у валових інвестиціях залежить стан розвитку економіки, зокрема, як стверджують дослідники, економіка може бути зростаючою, статичною або стагнуючою. Зростаючою є економіка, коли валові інвестиції перевищують амортизацію, тобто коли в їх складі є частина чистих інвестицій. Тоді економіка перебуває у фазі піднесення в тому сенсі, що збільшуються її виробничі потужності як основа зростання валового внутрішнього продукту. Статична, або застійна економіка, відображає ситуацію, коли валові інвестиції й амортизація рівні — це означає, що економіка перебуває у стані спокою. У ній виробляється стільки капіталу, скільки потрібно, щоб замінити ті засоби, які спожито в процесі виробництва ВВП певного року. Несприятлива ситуація стагнації економіки виникає тоді, коли обсяг валових інвестицій менший, ніж амортизація, тобто споживається капіталу більше, ніж виробляється. У стагнуючій економіці валових інвестицій недостатньо, щоб замінити капітал, спожитий у річному виробництві [3, с. 135—138]. Найтиповішою є ситуація, коли валові інвестиції перевищують амортизацію, причому від величини цього перевищення залежить стан розвитку економіки.

Кількісні характеристики такого впливу валових інвестиційних вкладень в основний капітал на розвиток економіки в економічній літературі пропонують визначати за допомогою норми валових інвестицій в основний капітал. Цей показник обчислюється як відсоткове відношення обсягу валових інвестицій в основний капітал до величини валового внутрішнього продукту за формулою

$$N = \frac{I}{V} \cdot 100,$$

де N — норма валових інвестицій в основний капітал;

I — валові інвестиції в основний капітал;

V — величина валового внутрішнього продукту.

Вважають, що у країнах із високими темпами розвитку економіки норма валових інвестицій в основний капітал перебуває на рівні 30—40 %, для країн із середніми і низькими темпами розвитку економіки — на рівні 18—20 % [4, с. 367]. За наявності статистичних даних про вкладення чистих інвестицій в основний капітал було б доцільно обчислювати також показник норми чистих інвестицій в основний капітал за тією самою формулою.

Мета статті — проаналізувати динаміку обсягів валових інвестицій в основний капітал, валового внутрішнього продукту і норми валових інвестицій в основний капітал як основних показників, що характеризують рівень інвестиційної політики державних установ і власників підприємств.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що наявна статистична інформація дає можливість досить ґрунтовно проаналізувати залежність динаміки валового внутрішнього продукту від обсягів валових інвестицій в основний капітал. Особливо важливими щодо цього є дані про динаміку валового внутрішнього продукту і валового накопичення основного капіталу в постійних цінах 2007 р. Показник валового накопичення основного капіталу формується у структурі національних рахунків як один із елементів кінцевого споживання валового внутрішнього продукту у вигляді валових інвестицій в основний капітал. На жаль, наша статистика не публікує даних про вкладення чистих інвестицій в основний капітал, що унеможлиблює повну оцінку рівня інвестиційної політики в країні.

Спочатку розглянемо динаміку валового внутрішнього продукту і валового накопичення основного капіталу в контексті залежності зростання ВВП від інвестування в основний капітал (табл. 1).

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт і валове накопичення основного капіталу, 2001—2011 рр.*

Роки	Валовий внутрішній продукт				Валове накопичення основного капіталу			
	Обсяги, млрд грн		Індекси обсягів, %		Обсяги, млрд грн		Індекси обсягів, %	
	У фактичних цінах	У цінах 2007 р.	У фактичних цінах	У цінах 2007 р.	У фактичних цінах	У цінах 2007 р.	У фактичних цінах	У цінах 2007 р.
2001	204,2	468,4	100,0	65,0	40,2	83,3	100,0	42,0
2002	225,8	493,0	110,6	68,4	43,3	86,2	107,6	43,4
2003	267,3	540,0	130,8	74,9	55,9	105,3	137,0	53,1
2004	345,1	605,3	168,8	84,0	77,8	126,9	193,5	64,0
2005	441,4	622,5	219,4	86,5	97,0	131,9	241,1	66,5
2006	544,1	670,0	266,4	92,9	133,9	159,5	332,9	80,4
2007	720,7	720,7	352,9	100,0	198,3	198,3	443,3	100,0
2008	948,0	737,3	464,2	102,3	250,2	195,0	622,1	98,8
2009	913,3	628,5	447,9	87,2	167,6	97,0	416,2	48,9
2010	1082,6	654,6	530,2	90,8	196,0	100,8	486,5	50,8
2011	1302,1	688,6	637,7	93,5	241,8	108,0	601,3	54,5

* Джерело. Складено автором за даними: Національні рахунки України за 2011 рік : статист. зб. — К., 2013.

За даними табл. 1 валовий внутрішній продукт протягом десяти років у фактичних цінах зріс у 6,4 разу, що здається дуже високими темпами зростання. Але коли викреслити з його динаміки інфляційну складову, то з'ясується, що фізичний обсяг ВВП у постійних цінах

2007 р. збільшився всього лише у 1,4 разу. Дещо менше зросли за цей період обсяги валового накопичення основного капіталу: у фактичних цінах у 6,0 разів, а в цінах 2007 р. — в 1,3 разу. Це означає, що зростання ВВП відбувалось не тільки внаслідок валових інвестицій в основний капітал, а й за рахунок інших факторів. При цьому наголошують на таких особливостях динаміки валового накопичення основного капіталу в цінах 2007 р., які не могли особливо впливати на зростання ВВП. Якщо обчислити середньорічні обсяги валового накопичення капіталу за 2001—2003 рр. (91,5 млрд грн) і за 2009—2011 рр. (401,9 млрд грн), то виявиться, що середньорічне накопичення основного капіталу зросло лише на 14,2 %.

Важливо також проаналізувати динаміку валових інвестицій в основний капітал і, зокрема, обчислити щорічні показники норми валових інвестицій в основний капітал. Ці показники подано у табл. 2.

Таблиця 2. Валові інвестиції в основний капітал і норма валових інвестицій в основний капітал, 2001—2011 рр.*

Роки	ВВП, млрд грн	Валові інвестиції в основний капітал, млрд грн	Індекси валових інвестицій в основний капітал, %		Норма валових інвестицій в основний капітал, %
			До поперед- нього року	2001 р. = 100,0	
2001	204,2	37,6	100,0	100,0	16,0
2002	225,8	37,2	114,1	144,1	16,5
2003	267,3	51,0	137,1	156,4	19,1
2004	345,1	75,7	148,4	232,2	21,9
2005	441,4	93,1	123,0	285,6	21,1
2006	544,1	125,3	134,6	384,3	23,0
2007	720,7	188,5	150,4	578,2	26,2
2008	948,0	239,1	126,8	733,4	25,2
2009	913,3	151,8	63,5	465,6	16,6
2010	1082,6	157,0	99,3	462,2	13,9
2011	1302,1	209,1	138,7	641,4	16,1

* Джерело. Складено і обчислено автором за даними: Статистичний щорічник України за 2008 р. — С. 24; Статистичний щорічник України за 2011 р. — С. 125.

За даними таблиці можна зробити висновок, що валові інвестиції в основний капітал протягом одинадцяти років зросли в 6,4 разу. Зростання валових інвестицій в основний капітал пов'язане передусім із розбудовою інфраструктури для проведення Євро-2012. Справжній бум вкладання валових інвестицій в основний капітал спостерігався протягом 2006—2008 рр., після чого відбувся різкий спад. Але чи сприяли розвитку економіки ці значні вкладення інвестицій? Подамо висловлювання экс-міністра економіки України Романа Шпека: «Ми понабудували всілякої інфраструктури до того Євро-2012. А тепер постає запитання — навіщо нам усе це, як його утримувати? У Львові не знають що робити зі стадіоном. Багато аеропортів не використовується. Ми

повинні так вкладати гроші, щоб це поліпшувало наше життя, сприяло добробуту наших дітей та онуків [5]”.

Про ступінь достатності валових інвестицій в основний капітал для розвитку економіки свідчить наведена в таблиці динаміка норми валових інвестицій в основний капітал. Якщо прибрати з динамічного ряду показників норми валових інвестицій в основний капітал дані за роки інвестиційного буму, пов’язаного з Євро-2012, то з’ясується, що протягом решти років (початок і кінець динамічного ряду) норма валових інвестицій в основний капітал змінювалась у межах 16,0—16,5 %. Якщо вважають, що середнім і низьким темпам розвитку економіки відповідають норми валових інвестицій в основний капітал на рівні 18—20 %, то це означає, що наша економіка розвивається дуже низькими темпами. Це, зокрема, виявилось, як було показано за даними табл. 1, у динаміці ВВП у постійних цінах 2007 р. Розглянемо динаміку ВВП у постійних цінах порівняно з 1990 р. у контексті міжнародної економіки (рис. 1).

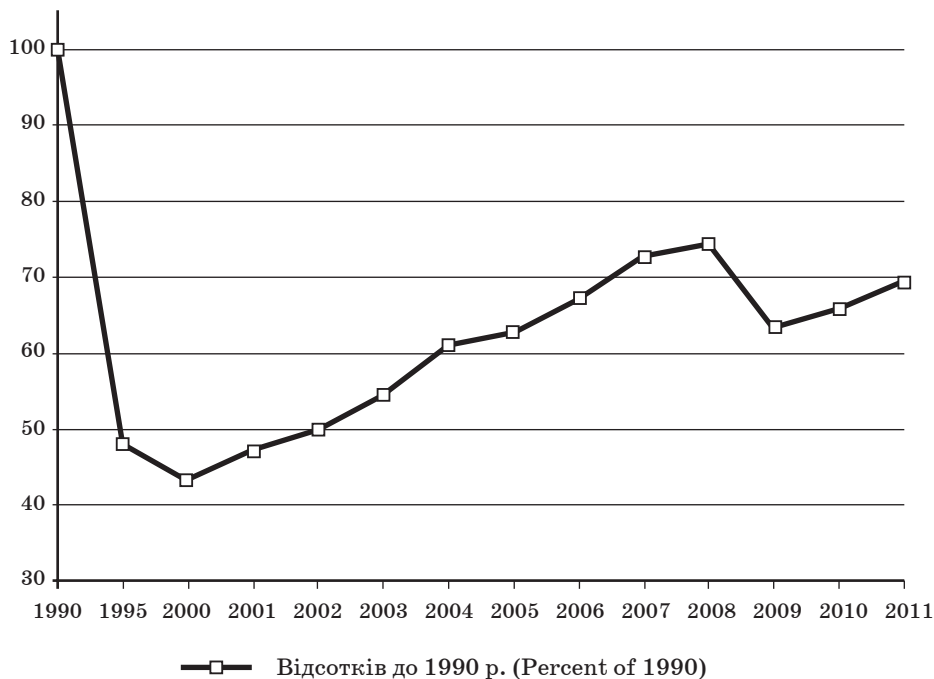

Рис. 1. Індеси фізичного обсягу валового внутрішнього продукту України*

* Джерело. Складено автором за даними: Національні рахунки України за 2011 р.: статист. зб. — К., 2013. — С. 15.

Як показує графік, виробництво ВВП у 2000 р. знизилося до 40 % порівняно з 1990 р. Після цього почалося повільне зростання цього показника, яке, з урахуванням кризового спаду у 2009 р., у 2011 р. зупинилося на позначці 70 % від обсягу 1990 р. Виявляється, Україна є найбільш відсталою країною з виробництва ВВП серед інших країн СНД,

які за цей же період збільшили його виробництво в середньому у 1,5 разу порівняно із 1990 р. [6]. Простий розрахунок показує, що за таких темпів зростання ВВП Україні потрібно ще 13 років, щоб досягти рівня інвестицій 1990 р. Катастрофічне падіння виробництва ВВП є наслідком руйнівних ринкових перетворень, які призвели до занепаду цілих галузей народно-господарського комплексу. Для того, щоб досягти виробництва ВВП на рівні обсягу 1990 р., потрібні потужні інвестиції в найважливіші галузі промисловості й агропромисловий комплекс. Але за сучасних темпів інвестування економіки закладається сумнів: чи спроможна наша країна повернутись до рівня виробництва ВВП, яким він був у 1990 р.?

Висновки і пропозиції

1. Динаміка фізичного обсягу ВВП, особливо порівняно з 1990 р., валових інвестицій в основний капітал і норми валових інвестицій в основний капітал свідчать, що економіка України розвивається низькими темпами і що в нашій країні відсутня інвестиційна політика як на рівні підприємств, так і на урядовому.

2. Інвестиційна політика з'явиться тоді, коли державою і підприємствами буде розроблено і впроваджено сукупність заходів у вигляді встановлення обсягів та структури інвестицій в основний капітал і визначення напрямів їх використання. Ці заходи мали б включати певні санкції щодо тих підприємств, які вкладають свої прибутки в офшорні зони, і стимулювати тих підприємців, які спрямовують великі суми на інвестиції в основний капітал.

3. Для обґрунтування заходів, передбачених інвестиційною політикою, необхідно удосконалити інформаційну базу, зокрема доповнити статистичну звітність показником чистих інвестицій в основний капітал, а також відновити в статистичних збірниках показник основних засобів виробничого призначення.

4. Заслуговує на увагу ідея Державної податкової служби двічі на рік виводити індекс інвестиційної активності для підприємств усіх форм власності [7]. Таким індексом може бути показник норми валових інвестицій в основний капітал, обчислений як відношення коштів, затрачених підприємством на валові інвестиції в основний капітал, до одержаного ним доходу. Але така звітність про вкладені підприємствами інвестиції в основний капітал повинна надходити до Державної служби статистики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Книжный мир, 2006. — 860 с.
2. *Лесли П.* Аналіз державної політики / Пол Лесли ; пер. з англ. Івана Дзюба. — К. : Основи, 1999. — 422 с.
3. *Макконнелл К.Р.* Экономика: принципы, проблемы, политика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю ; пер. с англ. 11-го изд. — К. : Ха Гар, 1998. — 785 с.
4. Экономика: ученик ; под ред. д-ра экон. наук, проф. А.С. Булатова. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Экономистъ, 2005. — 853 с.
5. *Шпек Р.* Дослідно / Роман Шпек // Сільські вісті. — 2013. — 20 вересня.
6. *Пахомов Ю.* Здолати лиху долю / Юрій Пахомов // Сільські вісті. — 2011. — 24 лист.

7. Клименко О. ДПС двічі на рік виводитиме індекс інвестиційної активності / Олександр Клименко // День. — 2012. — 1 березня.

Надійшла до редакції 06.01.2014

Шморгун Л.Г. *Инвестиционная политика: какой она есть в Украине?*

В статье представлен анализ динамики инвестиционных вложений в основной капитал, являющихся одним из важнейших факторов роста производства. Обосновано, что растущей считается экономика, при которой валовые инвестиции в основной капитал превышают амортизацию. Приведены показатели нормы валовых инвестиций и индексы физического объема ВВП за 2001—2011 гг., свидетельствующие о низких темпах роста украинской экономики. Сделан ряд предложений для улучшения инвестиционной политики в Украине.

Ключевые слова: инвестиционная политика, основной капитал, амортизация, валовые инвестиции, валовой внутренний продукт, темпы роста, индекс инвестиционной активности.

Shmorgun L.G. *Investment policy: what it is in Ukraine?*

The article contains analysis of the dynamics of investments into fixed capital, which is one of the most important factors of production growth. It is proved that economy is growing when gross fixed investments exceeds depreciation. The indexes of gross investment rate and volume indexes of GDP for the years 2001—2011 are presented. They show low rates of growth of the Ukrainian economy. The author makes a set of proposals to improve the investment policy in Ukraine.

Keywords: investment policy, capital assets, depreciation, gross investments, gross domestic product, growth rate, index of investment activity.